

Nieuwe vondsten van *Nitella opaca* Agardh op Texel

C.J.W. Bruin (Herenstraat 18, 1797 AH Den Hoorn, Texel)

New findings of *Nitella opaca* Agardh on the island of Texel

In the autumn of 1987 the stonewort *Nitella opaca* was found on two locations in ditches along the landward margin of the sand-dunes on the island of Texel. *Nitella opaca* is a very rare species in the Netherlands; the findings on the island are probably the only records of the plant in Holland in recent years.

Nitella opaca staat in Nederland als een zeer zeldzaam voorkomend kranswier te boek. De soort is in het verleden aangetroffen op enkele plaatsen in het oosten des lands.¹ Uit wat meer recente tijd is ze bekend van het Naardermeer en Terschelling², op welke beide plaatsen zij inmiddels echter al geruime tijd niet meer is waargenomen.³ In 1981 werd *Nitella opaca* voor het eerst op Texel aangetroffen.⁴ Alle naoorlogse Nederlandse vondsten betroffen groeiplaatsen in stilstaand water. Uit het buitenland, onder andere Engeland⁵, Frankrijk⁶, en Denemarken⁷, is de soort behalve uit stilstaand water ook bekend van stromend water van beken en sloten, dat doorgaans ondiep tot zeer ondiep is.

In de herfst van 1987 trof ik de soort in een tweetal sloten langs de binnenduintrand in de omgeving van Den Hoorn, Texel (IVON 9.33) aan. Deze sloten worden beide sterk beïnvloed door kwelwater dat vanuit de aangrenzende duinen toestroomt. Eén groeiplaats betreft een kwelsloot waarin de kwelindicator *Equisetum fluviatile* talrijk voorkomt. De andere groeiplaats, ongeveer een halve kilometer zuidelijker gelegen, betreft een smal en ondiep slootje met stromend water, dat het best gekarakteriseerd kan worden als een duinrel. Hier, en ook elders op Texel in vergelijkbare situaties, komt *Potamogeton polygonifolius* veelvuldig voor. In beide sloten is *Nitella opaca* massaal aanwezig. Er groeien zowel mannelijke populaties als vrouwelijke, hoewel de laatste er meestal sterk in de meerderheid zijn.

Tabel 1. Vegetatieopnamen met *Nitella opaca* langs de binnenduintrand op Texel.

Opnamennummer	1	2	3	4
Bedekking (%)	95	80	70	50
Oppervlakte (m ²)	22 × 1,5	5 × 0,8	6 × 0,8	4 × 0,8
Waterdiepte (cm)	50–60	15–20	idem	idem
<i>Nitella opaca</i>	4. 5sp	4. 5sp	2b. 3sp	3. 5sp
<i>Potamogeton polygonifolius</i>	•	3. 3fl	3. 3fl	2a. 2fl
<i>Lemna minor</i>	1. 1vg	1. 1vg	1. 1vg	•
<i>Phragmites australis</i>	2m. 2vg	•	+ . 1vg	+ . 1vg
<i>Callitriche obtusangula</i>	•	2a. 3vg	2a. 3vg	•
<i>Equisetum palustre</i>	•	+ . 1vg	+ . 1vg	•
<i>Potamogeton natans</i>	3a. 3fl	•	•	•
<i>Equisetum fluviatile</i>	2m. 1sp	•	•	•
<i>Lemna trisulca</i>	1. 1vg	•	•	•
<i>Hydrocharis morsus-ranae</i>	+ . 1vg	•	•	•

Opmerking: *Callitriche obtusangula* is in juli '88 aan de hand van vruchtdragend materiaal gedetermineerd. In alle proefvlakken zijn zowel mannelijke als vrouwelijke planten van *Nitella opaca* aanwezig. Opnamen: C.J.W. Bruin, 19-V-88.

Op beide groeiplaatsen zijn vegetatieopnamen gemaakt, zie tabel 1. Opname 1 geeft de gehele groeiplaats in het kwelslootje weer, de opnamen 2 tot en met 4 zijn gemaakt op verschillende plaatsen in de genoemde duinrel.

In de zomer van 1988 trof ik bovendien in een in 1987 uitgegraven duinpan in dezelfde omgeving (IVON 9.43) enkele, tot dusver steriele populaties van een *Nitella*-soort aan die ook zeer goed tot *Nitella opaca* zouden kunnen behoren.

Het gegeven dat de soort in vrij korte tijd op drie, mogelijk dus zelfs vier, verschillende locaties op Texel in uiteenlopende waterplantvegetaties kon worden vastgesteld lijkt een tegenspraak in te houden met de veronderstelde grote zeldzaamheid hier te lande. Volgens de informatie die ik hierover kon verkrijgen⁸ zouden de recente Texelse vindplaatsen zelfs de enige plekken zijn waarvan de soort momenteel in Nederland bekend is. Dit roept de vraag op of de soort inderdaad zo zeldzaam is als wordt aangenomen of dat het beeld wellicht vertekend wordt doordat de soort niet herkend wordt, of doordat er eenvoudig onvoldoende naar gezocht is. (Het is bekend dat het onderzoek naar de verspreiding van de kranswieren in Nederland verre van volledig is, met name in het pleistocene deel van het land.)

Het is goed denkbaar dat *Nitella opaca* bij grondig inventariseren op geschikte plaatsen elders in het Waddendistrict, misschien ook in nog niet vervuilde beken, sprengen of vennen in het oosten van Nederland, bijvoorbeeld in Twente of op de Veluwe, gevonden zou kunnen worden. Ook het feit dat uit de literatuur betreffende het voorkomen van *Nitella opaca* in diverse ons omringende landen blijkt dat de soort in heel wat uiteenlopende milieutypen aangetroffen kan worden en aanzienlijke amplitudes voor allerlei factoren als pH, hardheid en helderheid van het water vertoont, geeft aanleiding tot het plaatsen van vraagtekens bij het thans bekende verspreidingsbeeld van de soort in Nederland. Daarom zou het een goede zaak zijn als floristen en onderzoekers die zich met waterplantvegetaties bezig houden in de toekomst bewust naar deze soort zouden willen uitzien.

Voor een zekere determinatie is het absoluut noodzakelijk om over sporulerende planten te beschikken, omdat vegetatief materiaal nooit met zekerheid te onderscheiden is van de veel algemenere, maar éénhuizige, *Nitella flexilis*. Bovendien moet men rekening houden met de mogelijkheid dat *Nitella flexilis* protandrie kan vertonen, dat wil zeggen dat de mannelijke voortplantingsorganen zich vóór de vrouwelijke ontwikkelen, zodat de planten vroeg in het seizoen de indruk kunnen wekken tweehuizig te zijn. Toch is het zeer goed mogelijk om door middel van enkele in de tijd gespreide waarnemingen bij sporulerende populaties aan de hand van de ontwikkeling van de voortplantingsorganen vast te stellen of men met een eenhuizige, dan wel tweehuizige soort te maken heeft. Zo waren op de beschreven Texelse groeiplaatsen in de periode eind april–medio juli mannelijke en vrouwelijke voortplantingsorganen in alle ontwikkelingsstadia te vinden, zodat de determinatie gedurende een tamelijk lange periode geen enkel probleem hoefde te vormen.

1. H.D. Verdam, 1938. The Netherlands Charophyta. Blumea 3: 5–33.
2. E.X. Maier, 1972. De Kranswieren (Charophyta) van Nederland. Wet. Med. KNNV nr. 93. Hoogwoud.
3. Mededeling E. X. Maier, Castricum.
4. C.J.W. Bruin, 1986. Kranswieren (Charophyta) op Texel. Gorteria 13: 11–20.
5. J. Groves & G.R. Bullock-Webster, 1920/24. The British Charophyta 1 & 2. London.
6. R. Corillion, 1957. Les Charophytes de France et d'Europe Occidentale. Rennes.
7. S. Olsen, 1944. Danish Charophyta. Kgl. Danske Vid. Selsk. Biol. Skr. 3: 1–240.
8. Mededeling E. X. Maier, Castricum en G.H.P. Arts, Aquatische Oecologie, K.U. Nijmegen.

Symposium

Orchideeën van Europa

Systematiek — Ecologie — Bescherming

Brussel, zaterdag 25 februari 1989

Organisatie: Koninklijke Belgische Botanische Vereniging
Sectie "Orchidées d'Europe" van "Les Naturalistes belges"
Vlaamse Vereniging voor Biologie

Doel: overzicht van recent onderzoek in verband met biometrie, taxonomie, populatiebiologie, beheer van terreinen, relaties met insecten, voornamelijk in België en omliggende landen

Viering van de tiende verjaardag van de sectie "Orchidées d'Europe"

Doelgroep: leden van verenigingen voor natuurstudie en natuurbescherming, beheerders van natuurterreinen, leerkrachten, universiteiten en wetenschappelijke laboratoria en instituten

Voorlopig programma: mededelingen in voor- en namiddag; postersessie; film. De gebruikte talen zijn Frans, Nederlands, Duits en Engels

Posters: personen die hun resultaten in de vorm van een poster willen voorstellen, contacteren L. VANHECKE of D. TYTECA (adressen hieronder)

Inlichtingen: geïnteresseerden die het programma en het inschrijvingsformulier wensen te ontvangen geven zich op bij:

L. VANHECKE
Nationale Plantentuin van België
Domein van Bouchout
1860 Meise
tel.: 02/269.39.05

D. TYTECA
Chemin du Cramignon, 1
1348 Louvain-la-Neuve
tél.: 010/45.05.39